

1. "Raha ei haise" väljend pärinevat keiser Vespasianuselt, kui ta n-ö kusemise maksustas. Originaalis "pecunia non olet". **Mida aga tähendab** algelt *pecunia* ehk mida roomlased vahetusväärtusena pruukisid, enne kui nad abstraktsema rahani jõudsid?

2. Seda on saavutanud seitse sportlast kümnel korral. Kazuyoshi Funaki neli korda, Sven Hannawald, Anton Innauer, Wolfgang Loitzl, Hideharu Miyahira, Peter Prevc ja Jurij Tepeš igaüks ühe korra. **Mis on see saavutus?**

3. Selle hõbehalli metalli järjenumbrer perioodilisuse tabelis on 40. Nime on ta saanud oma silikaadi järgi, mis on antiikajast saadik tuntud poolväärisikivi ja millest saab teha näiteks võltsbriljante. Metalliga enda kasutusvõimalused ulatuvad tuumaenergeetikast (kus see võib temperatuuri tõustes veeauruga reageerides ka pauku teha, nagu näiteks Fukushimas) stomatoloogiani. **Mis metall?**

4. Selle Eesti kirjaniku ja illustraatori raamatuid on tublisti tõlgitud. Väike valik tõlgete pealkirjadest:

“Die Geschichte vom Herrn Vogel”

“Tóbiás és a 2/b”

“La principessa e lo scheletro”

“Historie trochę szalone”

“L’histoire de la petite maison qui recherchait des habitants”

Kelle raamatud?

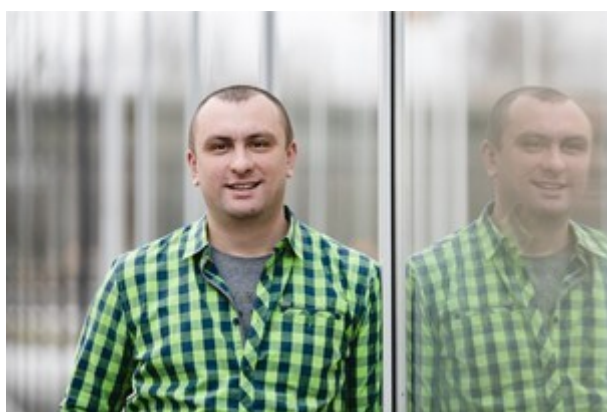
5. Kirjanik David Morelli sõnul sai ta oma esikraamatu peategelase nime õunasordilt ja see meeldis talle, sest kõlas jõuliselt. Õunasort sai omakorda nime Ameerika uusasuka Peter Gunnarsoni lisanime järgi, mille rootslane tuletas oma kodukohas Hisingenis asuva Rambergeti mäe nimest, lisades sellele rootsikeelse sõna, mis märgib päritolu. Too peategelane on paljudele rohkem tuntud kinolinalt, millele ta esimest korda jõudis 1982. aastal. **Mis nimi?**

6. Alumisel pildil on esindatud Araabia XXX ja paremal oleval pildil Egiptuse XXX kassitõug. Mõlemasse lünka sobib sama nimi, mis olevat tähendanud lihtsalt kassi juba hiljemalt keskmise riigi aegses egiptuse keeles. Igatahes on see nimetus selgelt onomatopoeetiline.

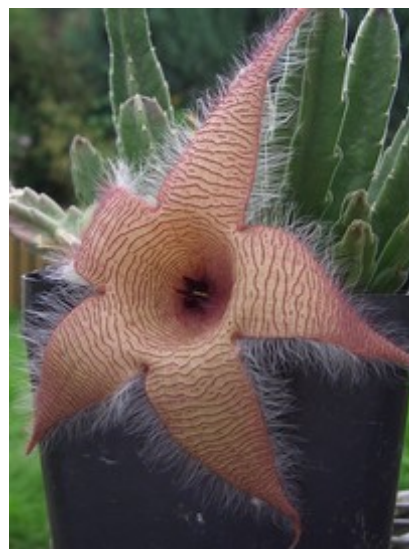
Mis nimi?

7. Saates „Meie Eestid“ tutvustas ta end nii: „Mina olen XXX ja mina olengi see venelane, kui on vaja mängida venelast kuskil Eesti saates, siis kohe kutsutakse mind. Mina olen selles mõttes nagu valvevenelane. Siukene дежурный русский (dezhurnyi russkiy). Ja kui on vaja Eesti inimestele tutvustada vene hingeelu, siis tulen jälle mina - дежурный русский, jah.“ Ja nii ongi mänginud ta „venelast“ sarjades „Riigimehed“ ja „Kättemaksukontor“ ning filmides „Detsembrikuumus“, „Luuraja ja luuletaja“, aga ka Draamateatri ja Vaba Lava etendustes. **Mis on selle valvevenelase nimi?**

8. Suur ja ilus õis, aga haiseb nagu raibe. Sukulentne taim. **Mis taim?** Piisab perekonna nimetusest.

9. Kuigi see sõna tuleneb ladinakeelsest meeldimist tähendavast väljendist (täpsemalt tulevikuvormist: “hakkan olema meeltmööda”), tähistati 14. sajandil sellega hoopiski palgalisi leinajaid, keda matustele nutma telliti. 18. sajandi lõpu erialasõnastikes on see mõiste aga juba oma tänapäevases tähenduses. **Mis sõna/mõiste?**

10. **Esitaja?** (Ainult laulja nimetamine annab 1 punkti) 🎵

11. Millisele tuntud poliitikule kuuluvad järgnevad värvikad tsitaadid:

- Lapsena kasvasin ma koos loomade ja taimedega.
- Ärge mulle haiguse üle kaevake! Meil valitsuses on haigeid palju.
- Te küsisite vihma – ma andsin teile vihma!
- Humanitaarabi – see on tasuta, rahva jaoks, sealhulgas teadlaste ja ametnike jaoks.
- Ka minu isa hukkus Teises maailmasõjas. [Ütleja sünniaasta on märksa hilisem]
- Ma töötasin külas ja elasin koos meestega.
- Ma ei loe raamatuid. Ma vaatan nad läbi. Aega ei ole.
- Kõik räägivad: “Sa pead meile raha andma!” Ma ei pea kellelegi midagi andma. Teie peate andma riigile ja mulle kui selle riigi esindajale.
- Madrused on haiged inimesed. Mitte igäüks ei suuda laevastikus teenida... Ma ei ole vee-, ma olen maismaainimene.

12. Kui kaugemale ulatus liivlaste asuala Väina (Daugava) jõel 13. sajandi alguses? Tänapäeval tähistab sama lätikeelne kohanimi (objektid ise on mõnekilomeetriste vahemaadega) nii liivlaste linnamäge, ordulossi varemeid, kihelkonnakirikut kui 1991. aastast ka linna. **Nimetage see kohanimi!**

13. Selle ettevõtte asutas Iiri immigrant William J. Riley Bostonis jalapõhja toetavate sisetaldade tootmiseks - sealt ka nimi. 1960. aastal alustas ettevõtte spordijalatsite tootmist ja 1980-ndateks oli ettevõtte nimi, mida jalatsil oleval logol markeerisid algustähed, juba üldtuntud. Eri mudelid tähistatakse kolme numbriga. Erinevalt mõnest konkurendist, kes vaid Hiinas toodab, on sel firmal kangekaelselt alles ka tootmisüksused Ühendkuningriigis ja USAs. Liverpool FC kasutab selle firma toodangut lepingu kohaselt kuni aastani 2021. Tuntuim mittesportlastest kandjatest on vast Steve Jobs, kes kuulsaid Apple'i tooteid esitledes kandis enamasti mudelit 990. **Mis firma / kaubamärk?**

14. Araabia keeles tähendas see sõna algul sõjaväeregistrit, hiljem üldistus mis tahes registrite peale ning sealt kasvas tähendus kahte lehte: ühest küljest hakkas see tähendama valitsusasutusi üldse ning viimaks isegi mööblieset, mis nõupidamiste ruumis seinä ääres oli, aga kirjanduses laiendati veidi "registri" tähendust ja hakati nii Kesk-Aasia ja Araabia kultuurides tähistama ühe autori luuletuste kogu. **Mis sõna?**

15. Küsime ajustruktuuri, mis paikneb keskajus ja mida iseloomustab eelkõige dopaminergiliste neuronite rakukehade paiknemine selles. Kuulub basaalganglionide sekka. Kui uurida Parkinsoni tõve haigeid, siis just selles piirkonnas esinevad märgatavad neuronite hävimise ilmingud. Teiste ajustruktuuridega võrreldes on küsitav värvuselt tumedam, kuna sisaldab hulgaliselt neuromelaniini. Piirkonnal on tähtis roll liikumise koordineerimises ja tasustamismehhanismide toimimises. **Mis ajuosa?**

16. “XXX hunt” (tegelikult polnud küll tegu päris hundi, vaid perekonna Dusicyon arvatavalt ainsa esindajaga ajaloolisel ajal) oli küsitava piirkonna avastamiseni piirkonna ainus maismaaimetaja. 1876. aastal sai sellest liigist paraku ka esimene ajaloolisel ajal väljasurnud koerlane. Loomi hävitati nii karusnaha pärast kui ka kariloomade kaitseks; seejuures ei osanud ta inimest karta, mistõttu teda nimetati ka “lolliks koeraks”. **Millise piirkonna järgi see “hunt” oma nime sai?**

17. Mis on mõlemat pilti ühendav nimi?

18. Mis koht? 1933-1934 pühitseti sisse mõlemad kirikud. Esmalt novembris 1933 õigeusu kirik (vasakul) ning järgmisel aastal Alar Kotli projekteeritud luteri puukirik (hävis tules 1983, taastati esialgsel kujul 1995-2011, paremal).

19. Suur osa Esindamata Rahvaste Organisatsiooni esialgsetest liikmetest on eri põhjustel organisatsioonist lahkunud, aga mitu on ka lisandunud. Kurioossemaks uustulnukaks võib pidada ühte 2015. aastal lisandunud liiget. Nimelt puudub tal liikmestaatuseks vähimgi etniline alus ja organisatsiooni kuulumise põhjus on “maksustamine ilma esindatuseta” ehk esindaja puudumine riigi esinduskogus. **Nimetage see** 702 000 elanikuga (2018. aasta seisuga) **ERO liige!** Lisavihje: 2017. aasta SKT oli u 530 miljardit dollarit.

20. Kuulete ansamblit HU, ilmselgelt Hannaliina Uusmata. **Mis maa etnorocki HU esindab?** 🎵

21. Selle traditsioonilise Rootsi tordi nimi oli esialgu arvatavasti Pinocchio tort, aga hiljem omandas retsept selle nime, mille all teda Eestiski tuntakse. Õpetus: kõigepealt teha keeksitainas ja laotada küpsetusplaadile; edasi ajada munavalged vahtu, poole vahustamise pealt hakata vähehaaval lisama suhkrut, kuni vaht on tugev ja suhkur lahustunud. Vaht määrada keeksitaina peale, kõige peale puistata mandlilaastud ja küpsetada. Pärast jahtumist lõigata kook lapiti pooleks ning täita puuvilja- ja/või marja-vahukoore seguga. **Mis nime all seda magustoitu meil tuntakse?**

22. Palju kirgi küttev Soome lahe alune tunnel oleks konkurentsilt pikim veealune raudteetunnel maailmas. Veealuse osa kogupikkuselt on praegu esikohal Eurotunnel La Manche'i väina all kogupikkusega 50,45 km, millest vee all on 37,9 km; teisele kohale jääva tunneli veealuse osa pikkus on 23,3 km, kuid tunneli kogupikkus on Eurotunnelist pikemgi - 53,85 km. Aega ehitusotsusest valmimiseni kulus 17 aastat ning ehitushinnad kallinesid planeerituga võrreldes 12 korda (paljuski muidugi ka inflatsiooni tõttu) ning kõigele lisaks eelistab 90% reisijatest aja- ja rahakulu tõttu ikkagi lennukit. **Kus asub see teine tunnel?** Nimetage kas tunneli nimi / väina nimi või mõlemad tunneli otspunktid.

23. 1995. aastal proovis NBA põhja poole laieneda. Kanadas asutati kaks meeskonda, kellest üks, Toronto Raptors, mängib Kanadas tänaseni. Teine tiim nimega Grizzlies aga kaotas 1998-1999 aasta mängijate streigi, nõrga Kanada dollari kursi ja publiku vähese huvi koosmõjul jalad alt ning müüdi tagasi Ühendriikidesse. **Mis linnas asutati Grizzlies ja mis linna ta kolis?** Üks õige = 1 punkt.

24. Kõik vast teavad filmi "La la land" ja et Emma Stone sai selle eest parima näitlejanna Oscari. Aga **kes on tegelasteks** filmis "Baa baa land"? Ühtki Oscarit ega Oscari nominatsioonigi see ei pälvinud. Produutsent ütles kaheksa tundi kestva filmi kohta, et see on ilmselt kõige igavam film, mis iial tehtud ning loodetavasti väga tõhus ravim unetuse vastu.

25. See leiutus või uuendus tuli tantsukunsti järk-järgult. Esialgu püüti sama efekti saavutada salajaste trossidega. Järgmiseks sai Marie Taglionist superstaar mh sellepärast, et ta oli küllalt tugev, et tulla toime trosside ja muude eriliste abivahenditeta (ta kasutas tuunimiseks kõigest veidi tikkimist); ta võis olla üks "võidurelvastumise" põhjustaja, tekitades nõrgema füüsisega tantsijates vajaduse selle uuenduse järele. Tänapäevase kuju sai leiutus tänu Anna Pavlovale, kelle füüsiline eripära nõudis selle edasiarendamist. **Millest käib jutt?**

26. Kes on pildil?

27. Tehnikaküsimus: mis on kolmel alloleval pildil?

28. Kes? See 1970. aastal Leningradis sündinud, kuid Narvas üles kasvanud ja keskkooli lõpetanud Vene näitleja sai Eestis tuntuks just 2018. aastal mängufilmist „Seltsimees laps“, kus ta mängis nõukogulikku koolidirektorit. Samuti Jelisaveta I rolliga Vene teleseriaalist „Katariina“. Sel aastal lavastas ka R.A.A.A.M.i ja Vaba Lava koostöös etenduse „Minu Eesti Vanaema“, mis räägib tema enda perekonnaloost ja identiteedist. On küsitavgi üks neist Eestist tsaariajal Venemaale väljarännanute järeltulijatest (ja eestipärase perekonnanimega), kes käis oma kodakondsuse säilitamiseks Eestis kohtute vahet 2010-2017, tulemuseta.

29. Wikipedias on keeltest artiklite arvu poolest esikohal muidugi inglise keel ligi 5,9 miljoniga. Saksa keel on neljas (2,3 mln), prantsuse viies (2,1 mln). **Millised keeled hoiavad aga teist (5,4 mln) ja kolmandat (3,8 mln) kohta?**

30. Kes esineb? Tema üldisest artistikuvandist selline perevägivallast rääkiv ballaad muidugi hälbib. 🎵

31. 1832. aastal keeldus Milano konservaatorium vastu võtmast üht 18-aastast noormeest, keda peeti keskpäraseks. 68 aastat hiljem taotles konservatoorium endale selle helilooja nime. Haridusministri sellekohasele palvele vastas helilooja viisaka, kuid kindla keeldumise ja kommentaariga: "Nad ei tahtnud mind noorena, seega ei saa nad mind ka vanana". **Kes oli see helilooja?**

32. "Švejk, ae, Švejk! Mis õlut on Karikas?"

Nagu kaja kostis Švejki vastus: "XXX õlut!"

"Ma arvasin, et YYY oma," hüüdis sapöör Vodička kaugelt.

See dialoog peadib mäletatavasti kokkuleppega, et kohtutakse Karika kõrtsis kell kuus pärast sõda.

Aga mis õlledest räägiti? Mõlemad õlletehased, YYY Prahast, XXX Prahast 25 km lõuna pool on ka praegu alles ja töötavad. Üks kuulub praegu Molton Coorsile, teine on Asahi Breweriesi omand. Üks õige = 1 punkt.

33. See vahel "punaseks kullaks" hüütud maitseaine, mille maitset on asjatundjad kirjeldanud kui "heinaste nootidega metalselt mesist", on keerulise tootmise tõttu kole kallis, seepärast on talle ühes funktsioonis otsitud ka odavamaid aineid (Türgi XXX on näiteks safloor). Seda on kasutatud katkuravimina, abortikumina, tänapäeval ka depressiooni vastu. Tema koostises oleval krotsiinil on leitud olevat vähirakke hävitav mõju. Ain Raali andmetel on see tõenäoliselt ainus maitseaine, mis võib esile kutsuda surmava mürgituse (raske mürgituse saab alates 4,5 grammist, letaalne doos algab 12 grammist). **Mis maitseaine?**

34. Sellel firmal on neli veoautosid tootvat tütarettevõtet: Mack Trucks, Renault Trucks, UD Trucks ja emaettevõttega samanimeline. Lisaks toodetakse veel busse ja veoautosid Hiinas (Dongfeng) ning oma nime all ehitusmasinaid, busse ja meremootoreid. Veoautode tootmine on aga grupi põhitegevus ja selles arvestuses ollakse üks maailma kahest suuremast ettevõttest. **Mis firma?**

35. Administratiivpiires elavate elanike arvestuses asub kolm maailma suurimat linna Hiinas: Chongqing (30,5 mln), Shanghai (24,3 mln) ja Beijing (21,5 mln). **Milline linn on elanike arvult neljas?** Seal on 16,1 miljonit elanikku. Väikese vihjena ei asu see üllatuslikult Hiinas, aga ka mitte Indias (suurim linn Mumbai 12,5 mln elanikuga), Euroopas (Moskva 12,2 mln) ega Ameerikas (Sao Paulo 12,2 mln).

36. Sellel 1999. aastal Kiltsi lennuväljal kiirendusvõistlusel tehtud pildil on üks 1990-ndate suurerastajaid, kes tegutses koos oma noorema vennaga ja on praeguseks tema varju jäänud. Pildil oleva auto pidi mees 1997. aastal koos vennaga Tartu õlletehast Olvile müües parkima kaugemale, et soomlased seda ei näeks ja hinda alla tingima ei hakkaks. **Kes** (eesnimega, palun)?

37. Selle eesmärgiga mõõteriistu leiutati ka varem, kuid massidesse läks alles 1965. aastal Yamasa nimelise firma toodetud Manpo-kei (pildil). "Kei" tähendab lihtsalt mõõteriista, "manpo" üht konkreetset suurust, mille kohta dr Y. Hatano väitis, et tema kalkulatsioonide põhjal on see ideaalne. Ilus ümmargune arv osutus turunduslikult edukaks. Tänapäeva maailmas pole selleks enam eraldi riistapuid vaja, sama töö teevad ära nutifonid, nutikellad jms, aga sellest suurusest peetakse endiselt peaaegu religioosselt kinni, kuigi pole tõestust, et just see oleks parim, eriti kui arvestada individuaalseid erinevusi. **Mis suurusest / väärtusest on jutt?**

38. Magda Goebbels ja tema kuus õnnelikku last ning nende ühine surmaminek on legendaarne lugu, mida vist tutvustada pole vaja. Siiski jäi elama tema vanim poeg Harald (pildil kümneaastasena ema ja dr Goebbelsi pulmas), kellest sõjajärgsetel aastatel sai üks Saksamaa jõukamaid inimesi. Harald Quant ja tema poolvend Herbert Quant majandasid isast Günther Quantist jäänud pereäri – tööstusimpeeriumi, kuhu kuulusid ka vastavalt kümne- ja kolmekümneprotsendised osalused kahes rivaalitsevas tuntud Saksa ettevõttes. **Nimetage need ettevõtted!** Üks õige = 1 punkt.

39. Läbi aegade on küsitaval terminil olnud mitmeid erinevaid tähendusi. Tänapäeval seondub kõige igapäevasem kasutus arvutite ja muu elektroonikaga. Eelkõige USA kodusõjast kuni Teise maailmasõjani aga tähistas termin teatud laevatüüpi, saades ka nime esimese seda tüüpi laeva nime järgi. Eestiga seotud selletüübilistest laevadest oli tuntuim "Russalka" (pildil). **Mis termin?**

40. Antiikajal tähendas see sõna laulu kangelaste või jumalate kiituseks; gregoriaanikas tähistab sama sõna salmilaulu, üht sellist ka kuulete; tänapäeva inimestest teab enamik seda hoopis kolmandas tähenduses. **Mis?** 🎵

Vastused

1. Pudulõjuseid, kariloomi (K)
2. Maksimaalsed stiilipunktid suusahüppes (5 x 20) (A)
3. Tširkoonium (K)
4. Piret Raud (K)
5. Rambo (A)
6. Mau (K)
7. Nikolai Bentsler (R)
8. Stapeelia (H)
9. Platseebo (R)
10. Miljardid (Marten Kuningas) (R)
11. Aleksandr Lukašenka (R)
12. Aizkraukle (R)
13. New Balance (A)
14. Diivan (K)
15. *Substantia nigra*, mustaine (H)
16. Falklandi (R)
17. Bokassa (H)
18. Mõisaküla (R)
19. Columbia föderaalringkond USAs (D. C) (R)
20. Mongoolia (H)
21. Britta kook / tort (K)
22. Seikani tunnel, Tsugaru väin, ühendab Honshu ja Hokkaido saari (R)
23. Vancouver, Memphis (A)
24. Lambad (S)
25. Varvaskingad (K)
26. Donald Trump (H)
27. Mobiilimastid (K)
28. Julia Aug (R)
29. Sebu ja rootsi keel (H)
30. Alice Cooper (R)
31. Giuseppe Verdi (R)
32. Velko Popovice, Smichov (A)
33. Safran (K)
34. Volvo AB (A)
35. Lagos, Nigeeria (A)
36. Aivar Linnamäe (A)
37. 10 000 sammu (K)
38. Daimler Benz, BMW (H)
39. Monitor (R)
40. Hümni (K)

Küsimuste autorid Reet Ruusmann (R), Külli Kressa (K), Hardo Lilleväli (H), Siiri Rebane (S), Aivar Õepa (A)